

УДК 338.24:354.1:37.014.54(477):378.112

*О. О. Романовський,
доктор педагогічних наук, професор, ректор,
Українсько-американський гуманітарний інститут "Вісконсінський
Міжнародний Університет (США) в Україні" (м. Київ)*

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ СФЕРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ І НАУКИ. ДОСВІД США

*O. O. Romanovskyi,
Doctor of pedagogical sciences, professor, rector of the
Ukrainian-American Humanitarian (Liberal Arts) Institute
"Wisconsin International University (USA) Ukraine" (Kiev)*

PUBLIC ADMINISTRATION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SPHERE OF HIGHER EDUCATION AND SCIENCE. THE U.S. EXPERIENCE

Визначається сутність інноваційного розвитку сфери вищої освіти в умовах її реформування. Аналізується та узагальнюється поняття "академічного капіталізму" як невід'ємної складової капіталістичної економічної системи. Виявляються історичні закономірності та невідворотність появи, формування і розвитку у США "академічного капіталізму" та "університетської підприємницької діяльності" як нового типу академічного підприємництва й стрімкого поширення ринкових відносин у сфері вищої освіти і науки. Підтверджено визначальну роль держави в управлінні процесами інноваційного розвитку сфери вищої освіти і науки, а також формуванні форм, методів і засобів державного впливу на підприємницьку діяльність у сфері вищої освіти, науки і техніки для створення нормальних умов і стимулювання їх функціонування в середовищі вільної ринкової економіки.

Essence of innovation development of the sphere of higher education is determined. Concept of "academic capitalism" as an integral part of the capitalist economic system is analyzed and summarized. The historical patterns and inevitable occurrence, formation and development of "academic capitalism" and "university entrepreneurship" in the U.S. as a new type of academic entrepreneurship and rapid spread of market relations in higher education and research are shown. A crucial role of the state in managing the processes of innovation in higher education and science is confirmed. Also shaping the forms, methods and means of states influence on the business of higher education, science and technology to create normal conditions and stimulate their functioning in a free market environment economy is described.

Ключові слова: державне регулювання; академічний капіталізм; інноваційний розвиток сфери вищої освіти; інноваційна діяльність у системі вищої освіти; академічне підприємництво. соціально-економічне зростання нації.

Keywords: governmental (state/public) regulation; academic capitalism; innovative development in higher education; innovation in higher education; academic entrepreneurship. social and economic growth of the nation.

Вступ. Бурхливий розвиток науково-технічного прогресу (НТП), стрімке збільшення обсягів нових знань, проникнення в гуманітарні сфери людської діяльності методів ринкової економіки, необхідність збільшення віддачі від бюджетних НДПКР, прискорення впровадження нових технологій і розширення розповсюдження нових знань, техніки і технологій на більшу кількість галузей єдиного народногосподарського комплексу (ЄНГК) і сфер продуктивної діяльності, підвищення конкурентоспроможності національних економік поставили перед урядами багатьох країн світу нелегкі проблеми інноваційного перетворення галузей вищої освіти і науки, удосконалення державних механізмів регулювання ринкових відношень – як у виробничій, так і у невиробничій сферах діяльності сучасного суспільства.

З огляду на необхідність побудови суспільства, заснованого на знаннях, формування інноваційної конкурентоспроможної економіки особливої уваги потребує модернізація вищої освіти і науки, державно-скерований інноваційний розвиток всієї гуманітарної сфери ЄНГК.

Важливим є впровадження нових економічних механізмів стимулювання ефективної діяльності наукових установ, інженерно-технічних комплексів, створення на державному рівні необхідних законодавчих умов для дієвої співпраці вищої освіти, науки і виробництва. У цьому плані досить цікавим є досвід державної політики США щодо поширення дієвої підтримки всіх форм підприємництва та бізнесу у сфері гуманітарної діяльності американського суспільства, а також сприяння утворенню нового соціально-економічного середовища – так званого "академічного капіталізму", розвитку та вдосконаленню інноваційного академічного (або університетського) підприємництва. Низка успішно запроваджених урядом США негайних важливих заходів для поліпшення матеріальної зацікавленості всіх причетних до наукових розробок і впровадження результатів НДПКР, широкої комерціалізації результатів дослідження, прискорення трансферу технологій у власному виробництві та з метою їх широкого імпорту призвело до посилення позицій американської вищої освіти, науки і технологій, підвищенню їх конкурентоспроможності на світовій арені, сприяли соціально-економічному зростанню країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваційний розвиток суспільства і гуманітарної сфери діяльності людства є один із важливих чинників соціально-економічного зростання. Проблемам інноваційного розвитку всіх сфер народного господарства України присвячено Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України 2013 року [1]. Державне законодавство України регулює та стимулює діяльність сфери вищої освіти [2], науково-технічну [3] та інноваційну діяльність [4-6] нашої країни. Теоретичним засадам і практичним питанням економічного розвитку та інноваційної діяльності присвячено працю [7], проблемам економічного та інноваційного розвитку вищої освіти, впровадженню інновацій в освітню сферу – роботи [8; 11; 13-15; 19-23; 27]. Механізм інтеграції науки і освіти в дослідницьких університетах США аналізується у публікації [11]. Інноваційний розвиток суспільства вивчається у працях [9-10], розвиток інноваційної діяльності в сфері вищої освіти провідних зарубіжних країн досліджується і висвітлюється у працях [24-25; 29-30]. Проблемам інноваційного підприємництва в сфері вищої освіти, академічному підприємстві, місцю і ролі підприємницьких університетів у сучасному суспільстві присвячено роботи [12; 16-18; 26; 28]. Аналіз характерних особливостей "академічного капіталізму" наведений в працях [33-35]. Але, на жаль, поки що недостатньо вивченими залишилися методи економічного, правового та адміністративного державного регулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти і науки, а також інноваційні напрями діяльності суб'єктів системи вищої освіти і науки – ВНЗ і НДІ.

Постановка проблеми. Важливим для соціально-економічного зростання і сприяння підвищенню конкурентоспроможності національного народного господарства є ефективне застосування державно-скерованого управління подальшого цілеспрямованого прискореного реформування сфери вищої освіти і науки України. Для цього необхідним є вивчення теоретичних і методологічних засад інноваційного розвитку цієї сфери, виявлення і дослідження економічних, правових та адміністративних механізмів державного впливу на процес інноваційних перетворень у системі вищої освіти (включаючи напрями освітньої, наукової, організаційної та адміністративно-господарської діяльності ВНЗ і наукових установ), запозичення кращого зарубіжного досвіду, створення на державному рівні необхідних умов для успішного впровадження економічних, науково-технічних і педагогічних інновацій у вищій освіті.

Завданнями роботи є: 1) вивчення особливостей і характеристик інноваційного розвитку суб'єктів системи вищої освіти та науки; 2) виявлення та аналіз особливостей державного управління інноваційним розвитком сфери вищої освіти і науки; 3) визначення ролі уряду США в появі та розвитку "академічного капіталізму" як складової капіталістичної системи; 3) виявлення особливостей та напрямів інноваційного академічного підприємництва

та його вплив на соціально-економічний розвиток суспільства; 4) виявлення та аналіз суспільно-корисних результатів університетської підприємницької діяльності; 5) накреслення напрямів подальших досліджень інноваційного розвитку сфери вищої освіти.

Стратегія дослідження. Процес виявлення та аналізу соціально-економічних засад державно-скерованого інноваційного розвитку сфери вищої освіти, вивчення та узагальнення сутності інноваційного розвитку сфери вищої освіти базувався на *системному принципі* з використанням структурно-функціонального, системно-діяльнісного, а також системно-генетичного підходів. У процесі емпіричного й теоретичного дослідження *організаційно-методологічних і економічних засад та завдань державного регулювання інноваційного розвитку сфери вищої освіти, економічної та соціальної ефективності інноваційних методів, типів і напрямів діяльності в сфері вищої освіти* використовувалися *методи* наукового абстрагування, аналізу і синтезу, індукції, дедукції, економічного аналізу та економічного моделювання, аксіоматичний, статистичний, а також системно-структурні та теоретико-інформаційні методи досліджень у тісному поєднанні з методами педагогічного та соціологічного досліджень.

Виклад основного матеріалу.

1. Поняття інноваційного розвитку сфери вищої освіти.

Під *інноваційним розвитком сфери вищої освіти* слід розуміти державно-скеровану структурну перебудову та здійснення якісно нових трансформаційних перетворень галузі вищої освіти та науки в системі гуманітарної діяльності єдиного народногосподарського комплексу на основі дієвої активізації та стимулювання інноваційної діяльності в цій сфері. Трансформації мають здійснюватися на базі новітніх наукових досягнень і теоретико-методологічних засад, під чітким законодавчим і виконавчим контролем державних і господарських органів, у ефективній системі організації та управління. Стратегія структурної перебудови економіки сфери вищої освіти повинна ґрунтуватися на принципах самоорганізації і застосуванні теоретичних і практичних надбань економічної науки.

Інноваційна діяльність в сфері вищої освіти та науки – процес творення, запровадження та поширення в практиці вищої освіти, наукової та інженерно-технічної діяльності нових ідей, засобів, наукових, інженерно-технічних, педагогічних, організаційно-управлінських та економічних методів і технологій, в результаті яких підвищуються показники досягнень структурних компонентів системи вищої освіти, науково-технічної діяльності та наукового обслуговування і відбувається її перехід до якісно вищого рівня. Ця діяльність базується на теоретико-методологічних засадах педагогічної, науково-технічної та економічної інноватики сфери вищої освіти й спрямована на побудову суспільства знань з *інноваційно-орієнтованим* типом економіки і пов'язана із:

- утворенням і накопиченням нових знань;
- використанням і комерціалізацією результатів наукових досліджень і розробок;
- трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у нові чи покращені продукти, технології, послуги, введені на ринок, в новий чи покращений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, чи новий підхід до соціальних послуг;
- утворенням інтелектуального і формуванням людського капіталу;
- застосуванням нових засобів, методів і технологій прискорення економічного зростання суспільства.

Об'єктами інноваційної діяльності в сфері вищої освіти і науки вочевидь є:

- інноваційні програми і проекти;
- нові знання та інтелектуальні продукти, освітні та наукові послуги;
- інфраструктура сфери вищої освіти і науки в системі гуманітарної діяльності ЄНГК, університетського (академічного) та інтелектуального підприємництва;

- організаційно-технічні рішення економічного, адміністративного, комерційного або іншого (не виробничого) характеру, що істотно поліпшують структуру і якість гуманітарної сфери ЄНГК (невиробничої і соціальної сфери);

- нові експериментальні зразки та інноваційні рішення інженерно-технічного характеру, інноваційні технології для виробництва нової продукції (послуг);

- механізми формування ринків освітньо-наукових послуг, трудових ресурсів необхідної кваліфікації, співпраці тріади "ВНЗ – промисловість (бізнес) – уряд (держава)".

Суб'єкти інноваційної діяльності в сфері вищої освіти і науки – це фізичні або юридичні особи (ВНЗ, наукові установи, структурні підрозділи освітньо-наукової системи), які провадять інноваційну діяльність або залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію інноваційних проектів гуманітарної сфери ЄНГК.

Інноваційна діяльність у сфері вищої освіти і науки призначена для отримання інноваційного продукту, нової послуги, інноваційної технології, методики або нового рішення. Інноваційний продукт є науково-дослідницькою або дослідною проектно-конструкторською розробкою нової технології (в тому числі - інформаційної) або продукції з виготовленням експериментальних зразків чи дослідної партії.

Інноваційна діяльність в сфері вищої освіти безпосередньо впливає на інтелектуальний і соціально-економічний розвиток держав. *Головним завданням інноваційного розвитку сфери вищої освіти України, на наш погляд, доцільно вважати безпосередню цілеспрямовану організаційно-економічну, науково-освітню й інженерно-технологічну діяльність, спрямовану на утворення суспільства знань з інноваційно-орієнтованим типом економіки держави.*

Це передбачає:

1) Прискорене утворення нових знань, прогресивних інноваційних технологій, інноваційних ресурсних джерел, матеріалів, засобів виробництва, форм споживання і розподілу виготовленої продукції та послуг.

2) Здатність виробляти інноваційні продукти і послуги з використанням глобальних передових технологій і новітніх методів (просунутих методик), що стає домінуючим джерелом конкурентних переваг. Інноваційно-орієнтована економіка характеризується самобутніми (особливими й відмінними) виробниками та високою часткою послуг в економіці і є досить стійкою до зовнішніх впливів. Відмінною особливістю країн з інноваційно-орієнтованою економікою є виробництво та експорт нових глобальних знань (технологій, методів і методик), необхідних для розвитку інновацій та подальшого соціально-економічного зростання країн).

Інноваційно-орієнтований етап розвитку економіки держави характеризується зростанням підприємницької діяльності, у тому числі – збільшенням ролі інтелектуального підприємництва. Протягом понад століття спостерігається тенденція до підвищення інтелектуального рівня економічної діяльності, яка проявилася практично у всіх промислово розвинених країнах, починаючи від дрібних фірм і закінчуючи великими організаціями.

3) Випереджає нарощення інтелектуального капіталу. Світова економічна система кінця ХХ – початку ХХІ століть характеризується новою парадигмою економічного розвитку на основі значного зменшення ролі матеріально-ресурсних компонентів суспільного виробництва і підвищенням ролі інтелектуальної складової. Оскільки виробництво, розподіл і використання знань становлять тепер основу економіки суспільства, заснованого на знаннях, характерними для неї є зростаючий взаємозв'язок між ринками капіталу й новими технологіями, глобальний характер створення та використання знань і технологій. У нових економічних умовах цілеспрямоване формування інноваційного потенціалу, нарощення інтелектуального капіталу і їх грамотне використання стає основою економічного росту.

4) Формування національного людського капіталу. Базою суспільства знань є високоосвічена нація з фахівцями необхідного рівня на всіх рівнях функціонування державного устрою.

Інноваційна діяльність у сфері вищої освіти, науки, освітньо-наукового та просвітницько-культурного обслуговування має соціально-економічну сутність, поєднує в собі комплекс організаційних, економічних і соціальних дій, спрямованих на утворення суспільства знань з інноваційно-орієнтованим типом економіки країни. Така інноваційна діяльність пов'язана з утворенням, капіталізацією і комерціалізацією інтелектуальної продукції – знань, технологій, освітньо-наукових послуг тощо і є такою, що має розвиватися випереджаючими темпами, сприяючи реальному реформуванню та оновленню системи освіти у відповідності до нових вимог і запитів суспільства і часу. Однією з найважливіших її складових є інноваційна діяльність підприємницьких університетів – академічне підприємництво.

Дослідження теоретико-методологічних засад інноваційної розвитку сфери вищої освіти цілком доцільно виконувати на базі всебічного аналізу феномену "академічного капіталізму", університетського (академічного) підприємництва, оцінки його ролі в інноваційному розвитку суспільства – на основі вивчення історичних причинно-наслідкових зв'язків появи "академічного капіталізму" та університетського підприємництва (див. рис. 1).

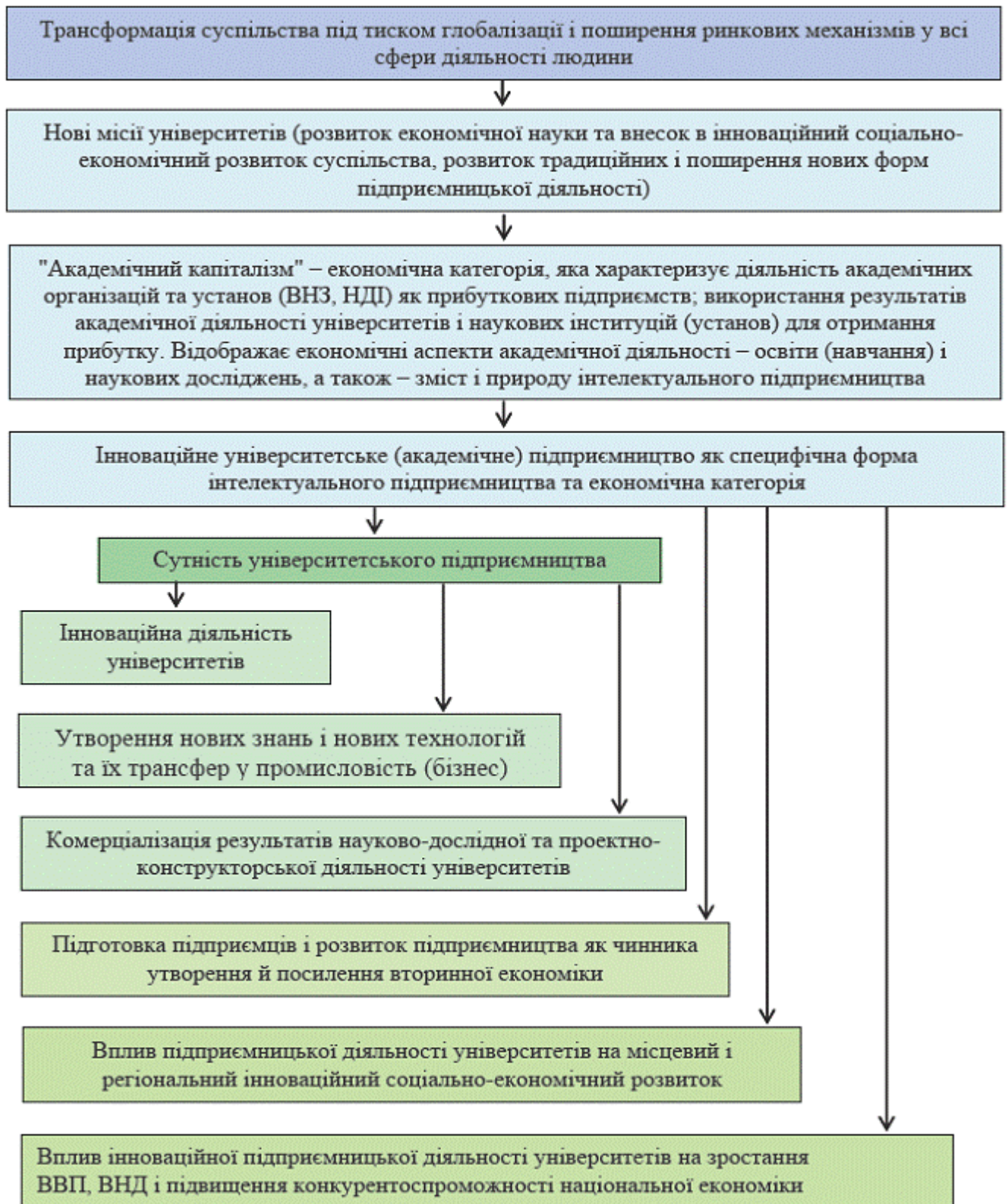

Рис. 1. Історичні причинно-наслідкові зв'язки виникнення феномену "академічного капіталізму" та університетського підприємництва
(авторська розробка)

2. Роль держави і дослідницьких університетів у появі та подальшому розвитку "академічного капіталізму": досвід США.

На початок 2013 року американська система вищої освіти налічувала 4,726 тис. ВНЗ – коледжів і університетів різних розмірів і орієнтації з правом видачі диплому про вищу освіту [31], а також 2,527 ВНЗ без права видачі такого диплому [32]. Всі ці ВНЗ знаходилися під контролем або в юрисдикції штатів. США мають значну кількість потужних університетів із розгалуженою мережею кампусів, серед яких, безумовним, виділяються приблизно 250 так званих "дослідних університетів".

Незважаючи на те що дослідження завжди знаходилися в числі університетських пріоритетів, перенесення головного акценту саме на цей вид діяльності і формування дослідницьких університетів відбулися тільки після Другої світової війни, коли в США був створений дуже ефективний механізм виробництва знань та їх подальшого розширеного відтворення. В його основу було покладено тісну взаємодію в системі "уряд - університети - бізнес" (так звана модель "потрійної спіралі", запропоновану професором Г.Іцковіцем), в якій кожному із зазначених елементів було відведено особливу роль. При цьому навчання залишається основною функцією, яка визначає роль і місце дослідницького університету в системі. Саме з цією функцією пов'язане надання різних пільг, включаючи статус безприбуткового та звільнення від податків.

Наука в парі "освіта – дослідження" до останнього часу залишалася підпорядкованою функцією. Це означало, що в університетах могли здійснюватися тільки такі дослідження, результати яких могли б бути використані в навчальному процесі. Університети уникали проведення робіт, пов'язаних з різними видами секретності (комерційної або пов'язаної з національною безпекою), оскільки з їх результатами не можна було ознайомити студентів. Але відкритість усіх досліджень дозволяла університетам активно залучати до виконання досліджень студентів, за рахунок чого підвищувалася якість підготовки кадрів науки і прискорювалися процеси передачі наукових результатів в практику, що давало істотні конкурентні переваги національному бізнесу. Держава, визнаючи роль і значення цих функцій для суспільства, взяло на себе зобов'язання підтримувати їх статус і фінансувати виконання обох функцій – освіти і науки, а бізнес надав арену для практичної перевірки результатів досліджень [11, с. 56].

Між системою вищої освіти, наукової діяльності та суспільством сформувалися відносини, обумовлені "соціальним контрактом", в рамках якого університети, по суті, повинні були просто неухильно слідувати цільовим установкам, традиційно характерним для цих закладів: готувати кваліфіковані кадри, шукати істину і служити суспільству. Визнаючи той факт, що людина досі залишається єдиним виробником знань і найефективнішим каналом їх розповсюдження, США наділило ВНЗ в цілому, і дослідницькі університети – особливо, статусом "громадських" корпорацій, тобто корпорацій, що забезпечують досягнення суспільно необхідних цілей, у якості яких виступає формування і розширене відтворення головного активу, що виробляє знання, а саме – освіченої людини. Але цей високий статус призводить одночасно до визначеним обмеженням в діяльності університетів. Так, участь ВНЗ у видах діяльності, що призводять до формування прибутку, може спричинити втрату статусу громадської корпорації і, як наслідок, втрату багатьох пільг, в тому числі – з оподаткування. Це накладає обмеження на *інноваційну підприємницьку* діяльність університетів. Крім цього, університети не можуть своєю діяльністю сприяти формуванню ринкових переваг для будь-якої комерційної структури: одержувані ними результати повинні бути доступні всьому суспільству, тобто будь-якого платника податків. Така позиція має в своїй основі принцип, що широко поділяється в США: *держави має мандат підтримувати тільки те, що працює на благо всього суспільства, а не на окремі його групи* [11, с. 56]. Такий розподіл функцій взаємно визнаний усіма учасниками науково-технічного

процесу. Він є особливо плідним для сфери науки, тому що дозволяє використовувати потенціал молодих дослідників. Університети з розгорнутою програмою досліджень, тісно пов'язаної з навчальним процесом, отримали назву "дослідницьких" і стали об'єктом наслідування у всіх промислово розвинених країнах.

Розглянемо далі поняття та причини виникнення "академічного капіталізму" (цей термін означає перетворення наукової та викладацької діяльності в свого роду підприємництво: здійснення дослідницьких проектів опиняється в прямій залежності від отримання грошових субсидій окремих корпорацій. У рамках "академічного капіталізму" діяльність науково-дослідних інститутів, центрів усередині університетської структури спрямована на збільшення потенціалу суспільного застосування знань), академічного (університетського) підприємництва, а також напрями і види університетської інноваційної діяльності підприємницьких університетів. Серед причин, що сприяли виникненню "академічного капіталізму", необхідно виділити наступне.

1) Потужний розвиток НТП, новітніх технологій, інформатизація суспільства, стрімке зростання обсягів нових знань, проникнення до сфери гуманітарної людської діяльності методів ринкової економіки, необхідність збільшення віддачі від бюджетних НДПКР, прискорення впровадження нових технологій і розширення розповсюдження нових знань, техніки і технологій на якомога більшу кількість галузей ЄНГК і сфер продуктивної діяльності стали передумовою ринково-економічних перетворень в сфері вищої освіти і науки.

2) Поширення державної політики Сполучених Штатів щодо підтримки всіх форм підприємництва та бізнесу у всіх сферах діяльності американського суспільства, а також необхідність посилення державою конкурентоспроможності американської системи вищої освіти, науки, технологій та промисловості на світовій арені стало причиною запровадження цілої низки негайних важливих заходів для поліпшення матеріальної зацікавленості всіх причетних до наукових розробок і впровадження результатів НДПКР, широкої комерціалізації результатів НДР, проектно-конструкторських розробок, прискорення трансферу технологій у власному виробництві та з метою їх широкого імпорту. Десять таких головних засадничих законів США в сфері заохочення наукових досліджень, трансферу технологій і комерціалізації результатів НДПКР, як: Закон Бай-Доула (1980 р.), Закон про технологічні інновації Стівенсона-Уайдлера (1980 р.), Закон про процедури патентування в університетах і малому бізнесі (1980 р.), Закон про розвиток інновацій в малому бізнесі (1982 р.), Закон про торгові марки (1984 р.), Закон про національні кооперативні дослідження (1984 р.), Закон про трансфер федеральних технологій (1986 р.), Всеохоплюючий Закон з торгівлі і конкуренції (1988 р.), Закон "Про фінансування Національного інституту стандартів і технологій в 1989 фінансовому році", Закон про національну конкурентоспроможність при передачі технологій (1989 р.) призвели до перебудови економічних відносин в сфері вищої освіти науки та виникнення феномену "академічного капіталізму".

3) Важливою причиною того, що "академічний капіталізм" утворився як складова капіталістичної економічної системи і почав розвиватися саме у США, є існування в країні ліберальної моделі ринкової економічної системи, заснованої на державному сприянні підприємницькій діяльності, збагаченню найбільш активної частини населення, на стимулюванні розвитку нової техніки і технології, найбільш перспективних і ефективних виробництв. Американська національна ліберальна модель ринкової економіки у чистому вигляді реалізується в США і виходить з ідеї максимізації свободи економічної діяльності. Вона передбачає участь держави в регулюванні за "залишковим принципом" – втручання лише в ті аспекти, які не можуть регулюватися ринком. При цьому держава створює максимально сприятливі умови для функціонування приватного капіталу. Для цієї моделі характерний високий рівень продуктивності праці і важливість досягнення особистого

успіху. Держава підтримує стабільну кон'юнктуру і економічну рівновагу. Серед всіх інших моделей вона вважається найефективнішою. Особливістю американської моделі є лідерство у сфері НТП: на США припадає 20 % світового експорту наукомісткої продукції. Жодна країна світу не вкладає у розвиток освіти, наукових досліджень, технологічних розробок стільки коштів як США. Саме це і обумовило домінування США у сфері НТП. Пріоритетність НТП забезпечується завдяки інвестиціям у людину. Результатом такої політики є відповідна структура національного багатства США, приблизно 75% якого складає людський капітал. Висока конкурентоспроможність американської моделі дозволила національній валюті США понад 50 років виконувати функцію світових грошей. Незважаючи на послаблення американського долара в останні десятиліття його провідна роль у світовій валютно-фінансовій системі зберігається і це надає суттєві додаткові переваги економіці США.

Термін "академічний капіталізм" запропонував ще у 1990 році Е.Хаккет, який у своїй роботі "Наука як професія в 1990-х: Зміна організаційної культури науки" визначив важливі структурні зміни у науці та виявив залежність професійних науковців від зовнішніх джерел фінансування [33]. Далі важливою теоретичною роботою в цій галузі стали монографія С.Слотер і Л.Леслі "Академічний капіталізм" [34], в якій вони зазначили, що для збереження або збільшення ресурсів викладачі повинні все більше конкурувати за "зовнішні" долари, пов'язані з ринково-орієнтованими дослідженнями у різних сферах прикладних, комерційних, стратегічних і цільових досліджень. Ці гроші можуть бути отримані у формі дослідницьких грантів і контрактів як наслідок партнерства з промисловістю і урядом, трансферу технологій або ж у формі залучення більшого числа студентів, здатних запропонувати вищу плату за навчання. Автори книги називають ринкову або ринково-подібну (marketlike) діяльність ВНЗ як закладу, так і його співробітників – викладачів і науковців із залучення зовнішніх грошових коштів *академічним капіталізмом*. Головними суб'єктами академічного капіталізму виступають "підприємницько-орієнтовані ВНЗ" разом із своїм професорсько-викладацьким, науковим, інженерним і допоміжним персоналом (із обов'язковим залученням студентів).

Сучасні проблеми вищої школи загострилися і яскраво висвітлюються в Україні та в багатьох пострадянських країнах через труднощі переходу країн до нового політичного і суспільно-економічного устрою. Проте за своєю суттю вони не є унікальними національними проблемами і повинні розглядатися в загальносвітовому контексті трансформації інституційних основ освіти. Нові умови існування ВНЗ поставили перед науковим і освітянським співтовариством питання про те, чи можна зберегти колишній спосіб роботи, заснований на державному протекціонізмі і бюджетному фінансуванні вищої освіти, чи слід пристосовуватися до нових умов, жертвуючи якоюсь мірою академічною свободою і включаючись у ринкову діяльність. Розглянемо причини виникнення проблем з розвитком науки і вищої освіти у світовій і пострадянській університетській спільноті та охарактеризуємо загальний напрям можливого їхнього вирішення.

Проаналізуємо більш детально положення, представлені в книзі Шейли Слотер (Sheila Slaughter) і Ларрі Леслі (Larry L. Leslie) "Академічний капіталізм" [34], що у 1997 році вийшла у США, стала знаменною віхою у сприйнятті підприємництва у сфері освіти і науки як виду бізнесу.

Сам термін "академічний капіталізм" сприймався досить незвично тому, що поняття "капіталізм" у кінці ХХ століття асоціювалося з чимось архаїчним і страшним, із нещадною боротьбою за прибутки і надприбутки, із використанням недозволених і навіть брудних способів отримання великого капіталу. Людство вже звикло до терміну "ринкова економіка", що сприймається як гуманний і ефективний спосіб господарювання. Також поєднання слова "капіталізм" із таким символом свободи, чесності, прозорості, безкорисливості, відсутністю практицизму і прагнення до отримання вигоди, яким віками було поняття академічного

університетського науково-викладацького співтовариства, виглядало просто несумісним і недоречним.

Слід зазначити, що західні теорії розвитку державних (публічних) дослідницьких університетів в умовах академічного капіталізму виходять із необхідності виконання ними величезного обсягу наукової роботи, прикладних і практичних досліджень, що дають відчутний як економічний, так і суспільний результат (нові інженерно-технічні розробки та біотехнології, прискорений розвиток медицини та генна інженерія, сільськогосподарські науки та екологічні програми). І саме брак коштів і недолік матеріальних засобів на розвиток науки в дослідницьких університетах став поштовхом для початку процесу тотальної комерціалізації цього раніше чисто соціального сектору. Саме тому провідні західні дослідники нового університетського управління так багато уваги приділяють питанням комерціалізації технологій. Термін "академічний капіталізм", уперше введений Е.Хекеттом для позначення важливих структурних змін саме в науці, отримав подальший розвиток в економічно розвинених країнах. Автори книги також зазначають, що Макс Вебер (Max Weber) описував медицину і природні науки як підприємства державного капіталізму.

Проте Слотер і Леслі визначають академічний капіталізм не у вузькому сенсі як "науковий капіталізм", а в широкому розумінні, поширюючи його на *всі форми діяльності* університету. Вони зазначають, що для того, щоб зберегти або збільшити ресурси, викладачі повинні все більшою мірою конкурувати за "зовнішні" долари, які пов'язані з ринково-орієнтованими дослідженнями, що відносяться до різних прикладних, комерційних, стратегічних і цільових досліджень. Ці гроші можуть бути у формі дослідницьких грантів і контрактів як наслідок партнерства з промисловістю і урядом, трансферу технологій або ж у формі залучення більшого числа студентів, здатних запропонувати вищу плату за навчання.

Автори відзначають спірність терміну "академічний капіталізм" і детально обговорюють заперечення (у тому числі теоретичного характеру), які їм довелося почути в ході дискусій. Проте вони стверджують, що їм не вдалося знайти кращої альтернативи цьому терміну, і підкреслюють, що вони розглядають академічне (університетське) співтовариство як капіталістів, що діють усередині суспільного сектора; вони є підприємцями, що субсидуються державою. У цьому сенсі положення університетських викладачів вельми схоже із положенням галузевих наукових співробітників, наприклад, підприємств космічного або оборонного комплексу, які, хоча й виконують комерційну діяльність, однак через суспільну важливість і необхідність знаходяться під державним протекціонізмом і в тій чи іншій формі фінансуються державою (мають державні субсидії).

Інше пояснення терміну академічний капіталізм базується на понятті "людський капітал". В умовах нового етапу розвитку світової економіки і створення інформаційного суспільства людський інтелектуальний капітал стає головною силою економічного розвитку. Людським капіталом ВНЗ є професорсько-викладацький (академічний) персонал. Академічним капіталом є специфічний товар (послуги) – нові знання, нові навчальні, наукові й технологічні розробки, підготовлені університетом кадри (надані цим кадрам навчально-наукові, освітні й просвітницькі послуги), а ВНЗ, що реалізовує академічний капітал, виявляється залученим в академічний капіталізм.

Оскільки коледжі та університети стали більш підприємницькими у постіндустріальній економіці, вони зосереджуються на знаннях як на суспільному блазі менше, ніж як на товарі, що може бути комерціалізований і використаний в орієнтованій на прибуток діяльності. У академічному капіталізмі та новій економіці, заснованій на знаннях і високих технологіях, підприємницька діяльність ВНЗ стає центральною, а ефективність комерційного використання інтелектуального продукту набуває вирішального значення для успіху закладу в конкурентній боротьбі на різноманітних ринках. Саме тому вчені у сфері підприємництва і бізнесу в вищій освіті Ш.Слотер і Гері Родз (Gary Rhoades) у монографії

"Академічний капіталізм і нова економіка. Ринки, держава (штат) і вища освіта" [35] докладно деталізують агресивну участь американських ВНЗ у наукомісткій економіці, що базується на знаннях, та аналізують зусилля коледжів і університетів у розробці, маркетингу та продажу продуктів досліджень, освітніх послуг, а також товарів народного споживання на приватному ринку. У дослідженні визначено проблеми академічного університетського підприємництва (академічний капіталізм), нові взаємини між суспільством і вищою освітою, процес інтеграції університетів у економіку.

Вивчаючи історичні причинно-наслідкові зв'язки виникнення феномену академічного капіталізму і його значення у сучасному суспільстві можна дійти висновку, що причиною зародження світового академічного капіталізму є, *по-перше*, процеси глобалізації економіки і політики розвинених країн, що розпочалися у другій половині ХХ століття; *по-друге*, напружене протистояння двох світів – капіталістичного і соціалістичного, величезних витрат на військові цілі і, як наслідок, недофінансування багатьох галузей науки і техніки, які не були прямо пов'язаними із військово-промисловими комплексами і залишалися поза увагою державних бюджетів. *По-третє*, шалений розвиток науково-технічного прогресу, розвиток ринкових відносин, вимоги світових ринків призвели до стрімкого підвищення обсягів споживання вироблених благ, до консюмеризму і перетворили вищу освіту і науку у товар, який можна вигідно продавати і купувати. Взаємини університетів і студентів набули ринкового характеру, контрактна форма навчання стала домінуючою і найбільш привабливою. І, нарешті, *по-четверте*, інтеграційні процеси в Європі, розпад СРСР і стрімкий розвиток КНР та інших азійських країн вивели пострадянські і постсоціалістичні країни на ринковий шлях розвитку (що миттєво відбилося на вищій школі цих держав). Також глобальна причина розвитку академічного капіталізму – це трансформація світової індустріальної економіки в економіку, що базується на знаннях – утворення інформаційного суспільства знань.

Запропонуємо та проаналізуємо такі структури очікуваного нового (поточного щорічного) і довготермінового (за декілька років) народногосподарського ефекту від результатів інноваційного розвитку сфери вищої освіти і науки (рис. 2 і 3).

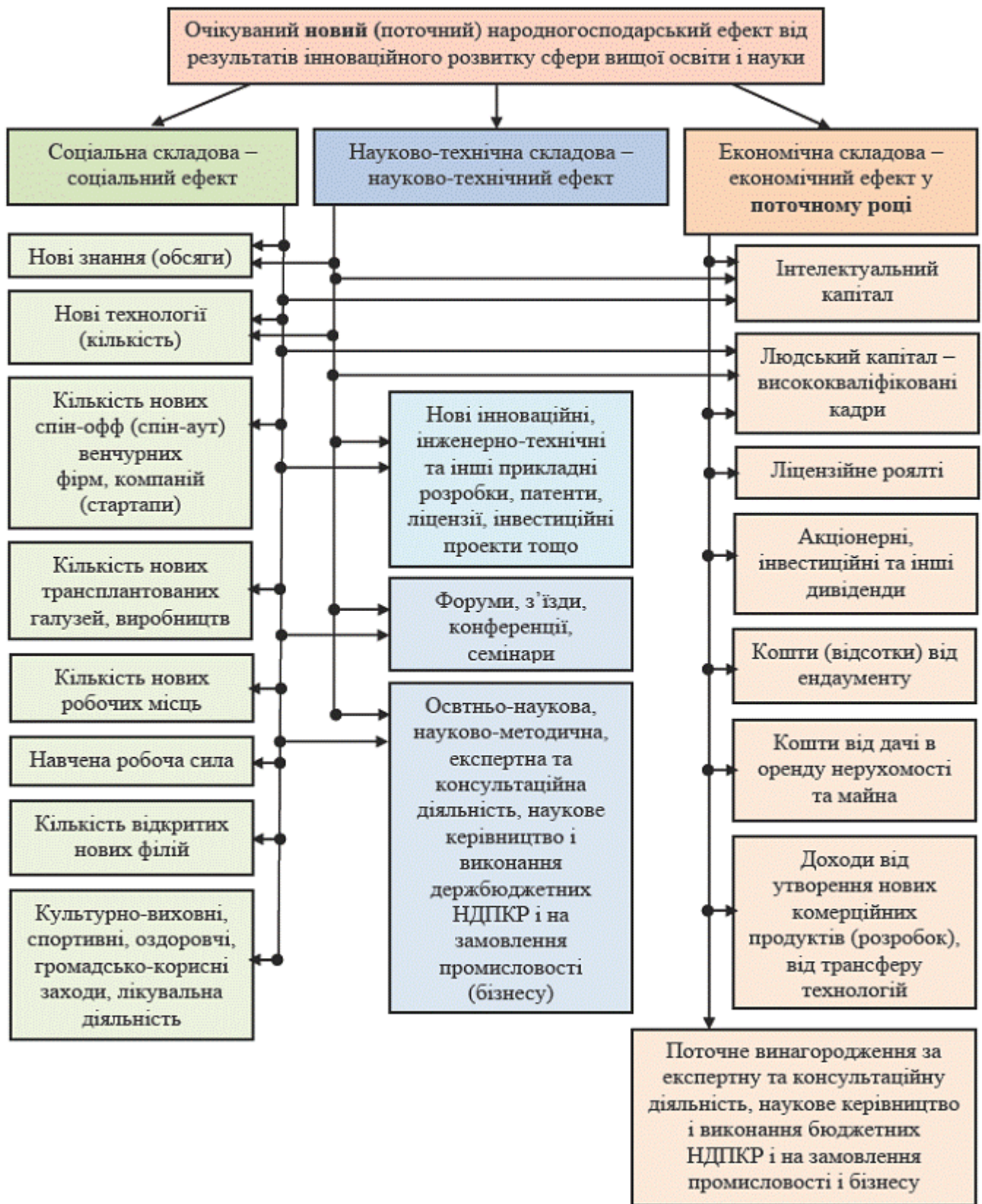

Рис. 2. Структура очікуваного нового (поточного щорічного) народногосподарського ефекту від результатів інноваційного розвитку сфери вищої освіти і науки (авторська розробка)

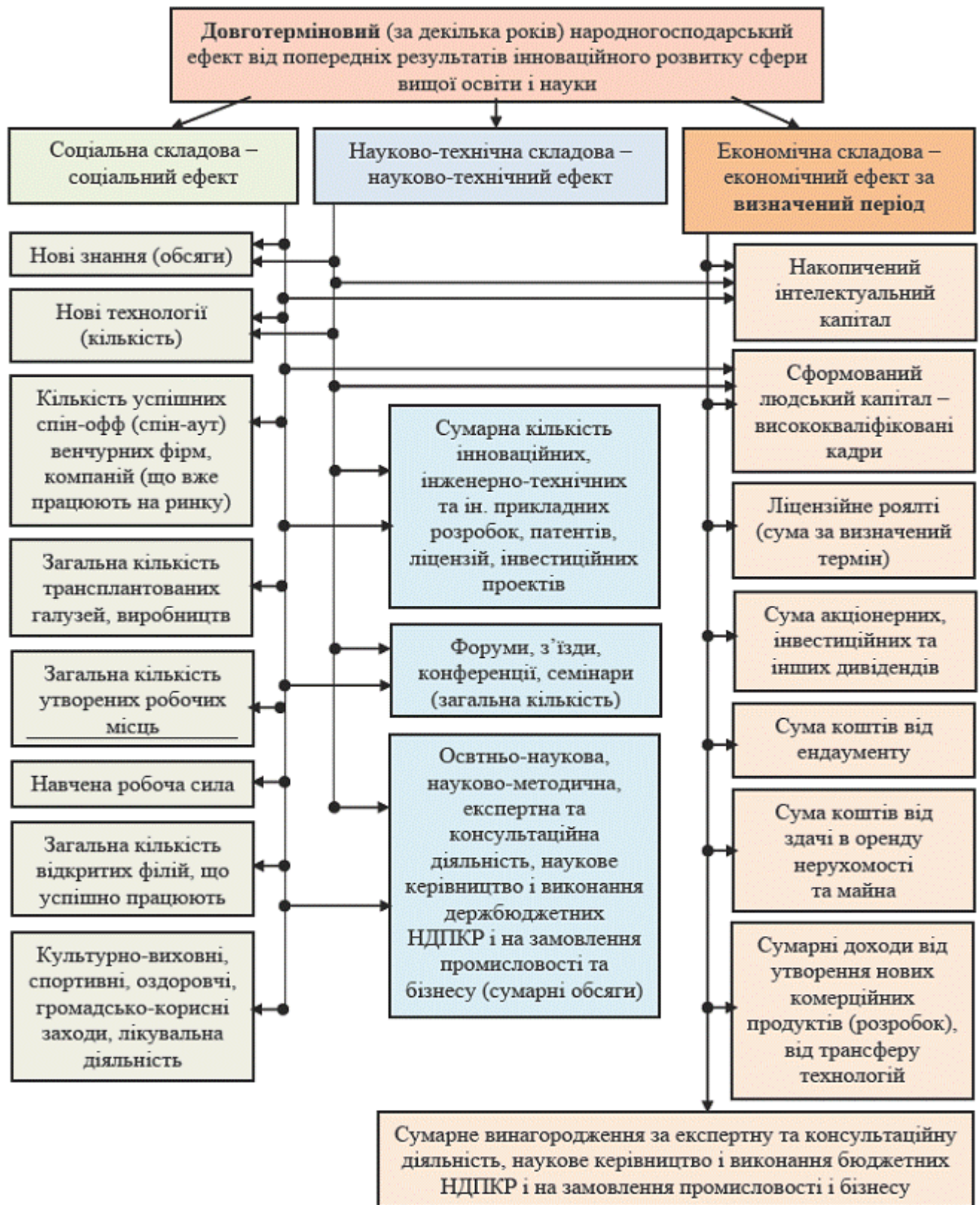

Рис. 3. Структура довготермінового (за декілька років) народногосподарського ефекту від попередніх результатів інноваційного розвитку сфери вищої освіти і науки

(авторська розробка)

Формалізовані таким чином показники результатів інноваційного розвитку сфери вищої освіти і науки дозволяють сформуванню як очікуваного нового (поточного щорічного), так і довготермінового (за декілька років) ефекту для ЄНГК (включаючи соціальні, науково-технічні та економічні складові). Для їхнього практичного розрахунку можуть використовуватися стандартні програми економіко-математичних методів, а також засоби обчислювальної математики. Пошук або розробка математичних методів для оцінки та/або обчислювання ефекту для ЄНГК від результатів інноваційного розвитку сфери вищої освіти не входили в коло завдань за даним дослідженням. Однак, варто розглянути деякі концепції, методи та підходи для оцінки вигоди від інвестицій в освіту та узагальненого внеску до торговельного балансу від промислового впровадження інноваційних технологій.

Висновки. Проведений аналіз економічної і соціальної сутності "академічного капіталізму" дозволяє охарактеризувати його як таку економічну категорію, що означає нове економічно-соціальне середовище, в якому опинилися наукові установи і системи вищої освіти й усі ВНЗ світу в кінці ХХ – на початку ХХІ століть. Воно характеризується ринковою або ринково-подібною діяльністю в сфері науки і вищої освіти і розглядає академічне (університетське) співтовариство як капіталістів, що діють усередині суспільного сектора – вони є підприємцями, що субсидуються державою. Положення університетських викладачів вельми схоже із положенням галузевих наукових співробітників, наприклад, підприємств космічного або оборонного комплексу, які, хоча й виконують комерційну діяльність, однак через суспільну важливість і необхідність знаходяться під державним протекціонізмом і в тій чи іншій формі фінансуються державою (мають державні субсидії).

Поняття "академічний капіталізм" як економічна категорія відображує суспільні виробничі відносини в сфері вищої освіти і науки, відображує об'єктивну дійсність і має як об'єктивний, так і історичний характер.

Категорія "академічного капіталізму" базується на поняттях людського інтелектуального капіталу та академічного інтелектуального капіталу, які в умовах нового етапу розвитку світової економіки і створення інформаційного суспільства стають головною силою економічного розвитку. Інтелектуальним людським капіталом є науковці, професорсько-викладацький академічний персонал. Академічним інтелектуальним капіталом є специфічний товар (послуги) – нові знання, нові навчальні, наукові й технологічні розробки, підготовлені університетами кадри (надані цим кадрам навчально-наукові, освітні й просвітницькі послуги), а наукові установи і ВНЗ, що реалізують академічний інтелектуальний капітал, є залученими до академічного капіталізму складовими – своєрідними науковими і освітніми корпораціями (економічні категорії в сфері науки і освіти). Цілком ясно, що "академічному капіталізму" передує перехідний період від академічної суспільно усвідомленої захищеності форми університету як "храму науки" із своїми високоморальними законами і непохитними етичними нормами до хижацьких форм капіталізму. Цей термін символізує, що вища школа, університети та інші ВНЗ, вступили до радикально нового періоду розвитку, який вимагає нових інституціональних рішень.

Важливою для подальшого інноваційного розвитку є державно-скерована політика, що на законодавчому рівні закріплює та підтримує матеріальну зацікавленість усіх, хто є причетним до наукових розробок і впровадження результатів НДПКР, широкої комерціалізації результатів НДР, проектно-конструкторських розробок, прискорення трансферу технологій у власному виробництві та з метою їх широкого імпорту.

Доцільним для використання у державному управлінні інноваційним розвитком сфери вищої освіти і науки може стати використання наведених в роботі моделей планування очікуваного **нового** (поточного) та **довготермінового** (за декілька років)

народногосподарського ефекту від результатів інноваційного розвитку сфери вищої освіти і науки.

Подальшими напрямками досліджень інноваційного розвитку сфери вищої освіти доцільно визначити пошук ефективних управлінсько-організаційних заходів та економічних механізмів підвищення матеріальної зацікавленості науковців, освітян та інженерів-конструкторів у розробці та швидкому впровадженні нових технологій, захист авторських прав та забезпечення отримання винахідниками та розробниками інноваційної продукції (послуг) роялті та дивідендів, що їм законно належать.

Література:

1. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2013. – 576 с.
2. Закон України “Про вищу освіту” від 17 січня 2002 р., № 2984-III // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2002. – № 20. – С. 134-176
3. Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність” від 1 грудня 1998 р., № 284-XIV // Закони України. – К., 1999. – № 16. – С. 97-117.
4. Закон України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків”, 16 липня 1999 р. – № 991-XIV// Відомості ВР України. – 1999. – № 40, ст. 363. .
5. Закон України “Про інноваційну діяльність”, 04 липня 2002. – № 40-IV // Урядовий кур’єр. – 2002. – № 143 (7 серпня).
6. Закон України “Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні”, 16 січня 2003 р. – № 433-IV // Відомості ВР України. – 2003. – № 13. – С. 354-358.
7. Економічна енциклопедія : у трьох томах. – Том 1 / редкол. : ... С. В. Мочерний (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Видавн. центр “Академія”, 2000. – 864 с.
8. Енциклопедія освіти / головний ред. В. Г. Кремень ; Акад. пед. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
9. Денисенко М. П. Інноваційний розвиток суспільства на основі інтелектуального капіталу / М. П. Денисенко // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія «Економіка». Вип. 23. – Острог : Нац. ун-т "Острозька академія", 2013. – С. 15-19.
10. Денисенко М.П., Воронков І.В. Проблеми і перспективи інноваційного розвитку України / М. П. Денисенко, І. В. Воронков // Вісник КНУТД, 2013. – №3. Серія: «Проблеми економіки організацій та управління підприємствами». – К. : КНУТД, 2013. – С. 139-148.
11. Исследовательские университеты США: механизмы интеграции науки и образования / под. ред. проф. В.Б.Супяна. – М.: Магистр, 2012. – 399 с.
12. . Ицковиц Г. Тройная спираль. Университеты – предприятия – государство. Инновации в действии: монография / Г.Ицковиц; пер. с англ. под ред. А.Ф.Уварова. – Томск: изд-во Том. гос. ун-та систем упр. и радиоэлектроники, 2010. – 237 с.
13. Каленюк І.С. Освітній імператив інноваційного розвитку країни / Формування інноваційної моделі розвитку національної економіки: у 2-х ч. / За заг. Ред. І.С.Каленюк. – Чернігів. 2009. – 592 с.
14. Каленюк І.С. Розвиток вищої освіти та економіка знань: монографія / І.С. Каленюк, О.В. Куклін. – К.: Знання, 2012. – 343 с.
15. Каленюк І.С. Інтеграція вищої освіти України в європейський та світовий освітній простір: економічний вимір: монографія / Каленюк І.С. [та ін.]; Черніг. держ. ін-т економіки і упр. – Чернігів: РВК "Деснянська правда", 2011. – 165 с.
16. Кларк Б. Р. Поддержка изменений в университетах. Преимущество кейс-стади и концепций / Б. Р. Кларк ; пер. с англ. Е. Стёпкиной ; Нац. Исслед. ун-т “Высшая школа экономики”. – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. – 312 с.

17. Кларк Б. Р. Система высшего образования: академическая организация в кросс-национальной перспективе / Б. Р. Кларк ; пер. с англ. А. Смирнова ; Нац. исслед. ун-т "Высшая школа экономики". – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. – 360 с.
18. Кларк Б. Р. Создание предпринимательских университетов: организационные направления трансформации / Б. Р. Кларк ; пер. с англ. А. Смирнова ; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – М. : Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2011. – 240 с.
19. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
20. Куклін О.В. Економічні аспекти вищої освіти : монографія / О.В. Куклін. – К.: Знання України, 2008. – 331 с.
21. Куклін О.В. Стратегічні пріоритети розвитку вищої освіти в концепції інноваційного розвитку України / О.В. Куклін // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Спец. випуск. Маркетингова освіта в Україні. – К.: ДВНЗ "КНЕУ ім. В. Гетьмана", 2011. – С. 99-108.
22. Левченко О.М. Напрями впровадження процесу трансферу освітньо-професійних знань у сферу вищої освіти в умовах інноваційного розвитку економіки / О.М. Левченко // Формування ринкових відносин в Україні. Зб. наук. праць. Вип. 7(122). / Наук. ред. І.Г. Манцуров. – К.: НДЕІ, 2011. – С. 116-119.
23. Левченко О.М. Методичні засади прогнозування потреби у фахівцях із вищою освітою в Україні/ О.М. Левченко, Н.В. Ушенко, О.В. Ткачук // Управління соціально-економічними системами [монографія]; за ред. Антошкіної Л.І., Ушенко Н.В. – Донецьк: "Юго-Восток, Лтд", 2013. – С.36-43.
24. Романовський О.О. Інноваційна діяльність дослідницьких підприємницьких університетів США: Монографія / О.О. Романовський. – К.: Вид-во КНУТД, 2012. – 134 с.
25. Романовський О.О. Дослідницькі підприємницькі ВНЗ США як прискорювачі економічного розвитку країни // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка", 2012 р., № 11. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1591> (Дата звернення: 11.02.2014).
26. Романовський О.О. Визначення сутності "академічного капіталізму", "університетського (академічного) підприємництва" та інновацій економічно-ринкового типу в системі вищої освіти як економічних категорій // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка", 2013 р., № 10. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2376> (Дата звернення: 11.02.2014).
27. International handbook on the economics of education / Edited by Geraint Johnes, Jill Johnes. – Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA : Edward Elgar Publishing Ltd., 2004. – 860 p.
28. Lester R. K. Universities, Innovation, and the Competitiveness of Local Economies: A Summary Report from the Local Innovation Systems Project – Phase I / R. K. Lester ; MIT IPC Working Paper IPC-05-010, December 2005. – 33 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : MIT IPC Local Innovation Systems Working Paper 05-005 | IPC Working Paper 05-010 <http://web.mit.edu/lis/papers.html> (Дата звернення: 11.02.2014)
29. Staying on Top: The challenge of sustaining world-class higher education in the UK // Russell Group Papers. – 2010. – Iss. 2. – 52 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.russellgroup.ac.uk/uploads/Staying-on-Top-The-challenge-of-sustaining-world-class-higher-education-in-the-UK.pdf>
30. The Competitiveness and Innovative Capacity of the United States // Prepared by the U.S. Department of Commerce in consultation with the National Economic Council. – January 2012. – 160 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.commerce.gov/sites/default/files/documents/2012/january/competes_010511_0.pdf

31. Degree-granting postsecondary institutions, by control and level of institution and state or jurisdiction: 2012-13. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nces.ed.gov/programs/digest/d13/tables/dt13_317.20.asp (Дата звернення: 16.02.2014).

32. Number of non-degree-granting institutions offering postsecondary education, by control of institution and state or jurisdiction: Selected years, 2000-01 through 2012-13. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nces.ed.gov/programs/digest/d13/tables/dt13_317.30.asp (Дата звернення: 16.02.2014).

33. Hackett Edward J. “Science as a Vocation in the 1990s: The Changing Organizational Culture of Science” / Hackett Edward J. // *The Journal of Higher Education*, 1990. – Vol. 61. – No. 3. – U.S.A. : Published by Ohio State University Press. – P. 241–279.

34. Slaughter S. *Academic capitalism. Politics, Policies, and the Entrepreneurial University* / S. Slaughter, L. Leslie. – Baltimore, MA, U.S.A. : The John Hopkins University Press, 1997. – 276 p.

35. Slaughter S. *Academic Capitalism and the New Economy. Markets, State and Higher Education* / S. Slaughter, G. Rhoades. – U.S.A. : The Johns Hopkins University Press, 2009. – 384 p.

References:

1. *Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovysche Ukrainy v 2013 rotsi : Schorichne Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy* [On the internal and external situation of Ukraine in 2013: Annual Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine]. – NISD publishing house (2013), Kyiv, Ukraine.

2. *Zakon Ukrainy “Pro vyschu osvitu” vid 17 sichnia 2002 r., № 2984-III* [Law of Ukraine “About the higher education” from January 17, 2002, no. 2984-III], *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)* (2002), no. 20, pp. 134-176.

3. *Zakon Ukrainy “Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diial'nist'” vid 1 hrudnia 1998 r., № 284-XIV* [Law of Ukraine “On Scientific and Scientific and Technology Activities” from December 1, 1998, no. 284-XIV], *Zakony Ukrainy* (1999), no. 16, pp. 97-117.

4. *Zakon Ukrainy “Pro spetsial'nyj rezhym innovatsijnoi diial'nosti tekhnolohichnykh parkiv”, vid 16 lypnia 1999 r. – № 991-XIV* [Law of Ukraine “On special regime of innovation technology parks” from July 16, 1999, № 991-XIV], *Vidomosti VR Ukrainy* (1999), no. 40, p. 363.

5. *Zakon Ukrainy “Pro innovatsijnu diial'nist'” vid 4 lipnia 2002, № 40-IV* [Law of Ukraine “On innovation activity” from July 4, 2002, no. 40-IV], *Uriadovuj kur'ier* (2002), no. 143 (August 7).

6. *Zakon Ukrainy “Pro priorytetni napriamky innovatsijnoi diial'nosti v Ukraini”, vid 16 sichnia 2003 r. – № 433-IU* [Law of Ukraine “On the priorities for innovation activity in Ukraine” from January 16, 2003, no. 443-IV], *Vidomosti VR Ukrainy* (2003), no. 13, pp. 354-358.

7. *Ekonomichna entsyklopediia: u tr'okh tomakh* [Economic Encyclopedia: in three volumes]. – Volume 1 / Editorial board: ... S.V.Mochernyj (executive ed.) [and others], Akademiia publishing centre (2000), Kyiv, Ukraine.

8. *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of Education] / chief ed. V.G. Kremen, Yurinkom Inter publishing house (2008), Kyiv, Ukraine.

9. Denysenko, M.P. (2013), “Innovative development of a society on the basis of formation of the intellectual capital”, *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu “Ostroz'ka akademiia”*. *Seriia “Ekonomika”*, vol. 23, pp. 15-19. – National University “Ostroz'ka akademiia” publishing house, Ostroh, Ukraine.

10. Denysenko, M.P. and Voronkov, I.V. (2013), "Problems and perspectives of innovative development of Ukraine" / M. P. Denysenko, I. V. Voronkov, *Visnyk KNUTD, no. 3. Seriya: "Problemy ekonomiky orhanizatsij ta upravlinnia pidpriemstvamy"*, pp. 139-148. – KNUTD publishing house, Kyiv, Ukraine.
11. *Issledovatel'skie universitety SShA: mehanizmy integracii nauki i obrazovaniia* [U.S. research universities: the mechanisms of integration of science and education] / under the editorship of prof. V.B.Supyan. – Magistr publishing house (2012), Moscow, Russian Federation.
12. Etzkowitz, H. (2010), *Trojnaia spiral'. Unyversytety – predpriiatyia – hosudarstvo. Ynnovatsyy v dejstvyy: monohrafiia* [The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action: monograph] / translated from English and edited by A.F.Uvarov. – TUSUR publishing house, Tomsk, Russian Federation.
13. Kaleniuk I.S. (2009), *Osvitnij imperatyv innovatsijnoho rozvytku krainy* [Educational Imperative innovative development] / *Formuvannia innovatsijnoi modeli rozvytku natsional'noi ekonomiky: u 2-kh ch.*, chief ed. I.S.Kaleniuk. – Chernihiv, Ukraine.
14. Kaleniuk I.S. (2012) *Rozvytok vyschoi osvity ta ekonomika znan': monohrafiia* [The development of higher education and the knowledge economy: a monograph] / I.S. Kaleniuk, O.V. Kuklin. – Znannia publishing house, Kyiv, Ukraine.
15. Kaleniuk I.S. (2011) *Intehratsiia vyschoi osvity Ukrainy v ievropejs'kyj ta svitovyj osvitnij prostir: ekonomichnyj vymir: monohrafiia* [Integration of Higher Education of Ukraine into the European and world educational space: the economic dimension: Monograph] / Kaleniuk I.S. [and others]. – RVK "Desnians'ka pravda" publishing house, Chernihiv, Ukraine.
16. Clark, B.R. (2011), *Podderzhka yzmenenyj v unyversytetakh. Preemstvennost' kejs-stady y kontseptsyj* [Sustaining Change in Universities. Continuities in Case Studies and Concepts.] / translated from English by E. Styopkina. – "Vysshaia shkola ekonomyky" publishing house, Moscow, Russian Federation.
17. Clark, B.R. (2011) *Systema vyssheho obrazovaniia: akademycheskaia orhanyzatsiia v kross-natsyonal'noj perspekyve* [The Higher Education System: Academic Organization in Cross-National Perspective] / translated from English by A.Smyrnov. – "Vysshaia shkola ekonomyky" publishing house, Moscow, Russian Federation.
18. Clark, B.R. *Sozdanye predprynymatel'skykh unyversytetov: orhanyzatsyonnye napravleniia transformatsyy* [Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation] / translated from English by A.Smyrnov. – "Vysshaia shkola ekonomyky" publishing house, Moscow, Russian Federation.
19. Kremen', V.H. (2005), *Osvita i nauka v Ukraini – innovatsijni aspekty. Stratehiia. Realizatsiia. Rezul'taty* [Education and Science in Ukraine - innovative aspects. Strategy. Implementation. Results] / V.H. Kremen'. – Hramota publishing house, Kyiv, Ukraine.
20. Kuklin, O.V. (2008), *Ekonomichni aspekty vyschoi osvity : monohrafiia* [Economic aspects of the Higher Education: Monograph] / O.V.Kuklin. – Znanniapublishing house, Kyiv, Ukraine.
21. Kuklin, O.V. (2011), *Stratehichni priorytety rozvytku vyschoi osvity v kontseptsii innovatsijnoho rozvytku Ukrainy* [Strategic priorities for the development of higher education in the concept of innovation development of Ukraine] / O.V.Kuklin // *Formuvannia rynkovoï ekonomiky: zb. nauk. prats'*. – Spets. vypusk. *Marketynhova osvita v Ukraini*, pp. 99-108. – V. Het'man Kyiv National Economical University publishing house, Kyiv, Ukraine.
22. Levchenko, O.M. (2011), *Napriamy vprovadzhennia protsesu transferu osvitn'o-profesijnykh znan' u sferu vyschoi osvity v umovakh innovatsijnoho rozvytku ekonomiky* [Directions

of the process of the transfer of educational and professional knowledge implementation in the sphere of higher education in terms of innovative development of economy] / O.M. Levchenko // *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. Zb. nauk. prats'. Vyp. 7(122)*, pp. 116-119 / scientific ed. I.H. Mantsurov. – Scientific-Research Institute of Economic publishing house, Kyiv, Ukraine.

23. Levchenko, O.M. (2013), *Metodychni zasady prohnozuvannia potreby u fakhivtsiakh iz vyschoiu osvitoiu v Ukraini* [Methodological principles of forecasting needs in specialists with higher education in Ukraine] / O.M. Levchenko, N.V. Ushenko, O.V. Tkachuk // *Upravlinnia sotsial'no-ekonomichnyimi systemami [monohrafiia]* / ed. board: L.I. Antoshkina, N.V. Ushenko, pp. 36-43. – “Yuho-Vostok, Ltd.” publishing house, Donetsk, Ukraine.

24. Romanovs'kyj, O.O. (2012), *Innovatsijna diial'nist' doslidnyts'kykh pidpriemnyts'kykh universytetiv SShA: monohrafiia* [Innovative activity of Research entrepreneurial universities of the USA: monograph] / O.O. Romanovs'kyj. – KNUTD publishing house, Kyiv, Ukraine.

25. Romanovs'kyj, O.O. (2012), US research entrepreneurial universities as accelerators of the country economic development // *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 11, available at <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1591> (Accessed 11 February 2014).

26. Romanovs'kyj, O.O. (2013), Definition of the essence "academic capitalism", "university (academic) entrepreneurship" and innovation of the economic and market type in higher education as economic categories // *Efektivna ekonomika*, [Online], Elektronne naukove fakhove vydannia "Efektivna ekonomika", vol. 11, available at <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2376> (Accessed 11 February 2014).

27. *International handbook on the economics of education* (2004), Edward Elgar Publishing Ltd., Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA.

28. Lester, R.K. (2005), “Universities, Innovation, and the Competitiveness of Local Economies: A Summary Report from the Local Innovation Systems Project – Phase I” / MIT IPC Working Paper IPC-05-010, December 2005, available at <http://web.mit.edu/lis/papers.html> (Accessed 10 February 2014).

29. *Staying on Top: The challenge of sustaining world-class higher education in the UK* (2010) // Russell Group Papers, , available at <http://www.russellgroup.ac.uk/uploads/Staying-on-Top-The-challenge-of-sustaining-world-class-higher-education-in-the-UK.pdf> (Accessed 8 February 2014).

30. *The Competitiveness and Innovative Capacity of the United States* (2012) // Prepared by the U.S. Department of Commerce in consultation with the National Economic Council. – January 2012, available at

http://www.commerce.gov/sites/default/files/documents/2012/january/competes_010511_0.pdf (Accessed 9 February 2014).

31. Degree-granting postsecondary institutions, by control and level of institution and state or jurisdiction: 2012-13, available at http://nces.ed.gov/programs/digest/d13/tables/dt13_317.20.asp (Accessed 16 February 2014).

32. Number of non-degree-granting institutions offering postsecondary education, by control of institution and state or jurisdiction: Selected years, 2000-01 through 2012-13, available at http://nces.ed.gov/programs/digest/d13/tables/dt13_317.30.asp (Accessed 16 February 2014).

33. Hackett, Edward J. (1990), “Science as a Vocation in the 1990s: The Changing Organizational Culture of Science” / Hackett Edward J. // *The Journal of Higher Education*, vol. 61, no. 3. – U.S.A. : Published by Ohio State University Press, pp. 241–279.

34. Slaughter, S. (1997), *Academic capitalism. Politics, Policies, and the Entrepreneurial University* / S. Slaughter, L. Leslie. – Baltimore, MA, U.S.A. : The John Hopkins University Press.

276 p.

35. Slaughter, S. (2009), *Academic Capitalism and the New Economy. Markets, State and*

Higher Education / S. Slaughter, G. Rhoades. – U.S.A. : The Johns Hopkins University Press. – 384 p.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2014 р.